

κτυπηθούμε απόψε ἢ αὔριο· ποῖος ξέρει ἂν θὰ σέ ξαναἰδῶ· αὐτὴ τῇ φορᾷ δὲν θὰ μοῦ δώσης ἓνα φίλι;

— "Αἴντε, αἴντε... καὶ ἡ μορφή της ὡχρία καὶ κατένευε τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ διὰ φωνῆς ἐσθεσμένης προσέθηκε· Πήγαινε 'ς τὸ καλὸ καὶ ἡ Παναγιὰ μαζὺ σας.

Ὁ Κίμων ἔκαμε κίνημα ὡς θέλων νὰ περιβάλῃ αὐτὴν διὰ τοῦ βραχίονος· ἡ νεᾶνις ἀπεσύρθη βιαίως καὶ συσπῶσα τὰς ὀφρῦς προσήλωσεν ἐπὶ τοῦ ἐθελοντοῦ βλέμμα πλήρως ὀργῆς καὶ θλίψεως.

— Φύγε! ἀνεφώνησεν.

— Ἐκάκιωσες πάλι;

— Φύγε!

— Μὲ διώχνεις, Τασοῦλα; ἐγὼ κακὸ δὲν σῶκαμα· γιατί; Καὶ ἡ φωνὴ του ἐγένετο γλυκεία καὶ περιπαθῆς.

Ἡ νεᾶνις ἐφάνη ὡς μετανόουσα διὰ τὸ ἀπότομον τῶν λόγων της καὶ μετριάζουσα τῆς φωνῆς της τὸν τόνον ἐπανελάβε:

— Πήγαινε, πήγαινε μὲ τὸν Θεό.

— Κίμων! Κίμων! ἠκούσθη αἴφνης φωνὴ καλοῦσα αὐτόν.

Ἦσαν οἱ τρεῖς σύντροφοὶ του ἐπαναστρέφοντες δρομαίως. Κάποιος βεβαίως θὰ εἶχεν ἀναγγεῖλει αὐτοῖς τὰ διατρέχοντα.

— "Ἐλα, ἔλα, Κίμωνα, μὴ χάνωμε καιρὸ! Ὁ Κίμων ἐστράφη τελευταίαν φορὰν πρὸς τὴν Τασοῦλαν ἀποτείνων αὐτῇ χαιρετισμὸν διὰ τῆς χειρός.

— Ἐχε γεγᾶ, Τασοῦλα 'περήφανη. Καὶ ἔσπευσε πρὸς τοὺς συντρόφους του μεθ' ὧν δρομαίως ἔλαβε τὴν πρὸς τὸ ὀροπέδιον ἀτραπὸν.

Ἡ Τασοῦλα προέκυψε τῆς θύρας καὶ τὸ βλέμμα της ἔνδακρυ, μεστόν μελαγχολίας ἠκολούθησεν ἐπὶ βραχὺ τὸν ἀπερχόμενον ἐθελοντὴν, καὶ ἀφοῦ αὐτὸς δὲν ἐφαίνετο πλέον, ἀκίνητος προσήλου τοὺς ὀφθαλμούς της ἀπλανεῖς πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον οὐδὲ κἂν σκεπτομένη ν' ἀπομάξῃ τὰ θαλερὰ δάκρυα, ἅτινα διὰ τῶν παρειῶν της σιωπηλῶς ἔρρεον.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

A. Γ. Η.

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΥΓΚΩ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Ἦτο Δευτέρα, 5 Σεπτεμβρίου 1870, ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ παρουσιάζετο εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῶν Βρυξελλῶν, ἔνθα διένεμον τὰ διὰ τὴν Γαλλίαν εἰσιτήρια, καὶ διὰ φωνῆς, ἥτις ἀκουσίως αὐτοῦ ἔτρεμεν ὑπὸ συγκινήσεως, ἐζήτηε « ἐν εἰσιτήριον διὰ Παρισίους ». Ἀκόμη τὸν βλέπω καὶ τὸν ἀκούω. Ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ πεδίου τῆς

μάχης τοῦ Σεδάν, ἠκολούθησα τὴν ὁδὸν τῶν Βρυξελλῶν, ἔνθα ἐν εὐνοήτῳ ἀγωνίᾳ, μεταβαίνων ἀπὸ τοῦ ταχυδρομείου εἰς τὸ τηλεγραφεῖον, διήλθον τὴν πυρετώδη ἡμέραν τῆς 4 Σεπτεμβρίου. Τὴν ἐσπέραν, ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας, συνεφωνήθη ὅπως τὴν ἐπαύριον ἀναχωρήσῃ διὰ τοὺς Παρισίους ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ, παρὰ τῷ ὁποίῳ εἶχον τὴν τιμὴν νὰ δειπνῶ. Ὁ κ. Ἀντώνιος Προύστ, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐπανεῦρει ἐπὶ τῶν βελγικῶν συνόρων, ἐπανερχόμενον ἐκ Σεδάν, συνωδοιπόρει μεθ' ἡμῶν.

Ἐκουσίως ἐξόριστος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰς αὐτὸν χορηγηθείσης ἀμνηστίας ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ διέμενε μακρὰν τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς ἀμετατρέπτου ἀποφάσεως νὰ τηρήσῃ τὸν δις ὀμωθέντα ὄρκον αὐτοῦ, τὸ πρῶτον ἐν ταῖς *Τιμωρίαις*, εἶτα δὲ ἐν ταῖς δημοσιευθείσαις ἐπιστολαῖς του: «Θὰ ἐπανέλθω, ὅταν ἐπανέλθῃ ἡ ἐλευθερία!».

Δὲν ἠπειλεῖτο πλέον ἡ ἐλευθερία τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ φεῦ! ἠπειλεῖτο ἡ ἀνεξαρτησία της. Ὁ Οὐγκὼ ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ πολιορκούμενα Παρίσια. Ἐἶχον μὲν τὴν τιμὴν νὰ εἴμεθα ἐκ τῶν συνοδοιπόρων τοῦ ποιητοῦ, καὶ αἱ ἐλάχισται λεπτομέρειαι τοῦ ταξιδίου ἐκείνου δὲν διέφυγον τῆς μνήμης μας.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς 5 Σεπτεμβρίου ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ, φέρον πῖλον καστόρινον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν δερμάτινον διασάκιον συγκατεμένον διὰ λωρίου, ὡχροπρόσωπος καὶ συγκεινημένος, παρετήρησεν ὀρμηφῶς τὸ ὡρολόγιόν του, ὅταν ἐπροχώρησε νὰ ζητήσῃ εἰσιτήριον. Ἐφαίνετο ὡς νὰ ἤθελε νὰ γινώσκῃ ἀκριβῶς τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἐτελείωνεν ἡ ἐξορία του. Τοσαῦτα ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐδέησε νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐντὸς τῶν Παρισίων, ἅτινα εἶχε γοητεῖσαι ἡ μεγαλοφυΐα του, νὰ ἐγκαταλίπῃ δικίαν, βιβλία, ἐπιπλα, εἰκόνας μέχρι τῶν ὑγρῶν ἔτι ἐκ τῶν τελευταίων στίχων του τετραδίων. Ἄλλ' ἤδη οὐχὶ κατὰ μῆνας, ἀλλὰ κατὰ λεπτὰ ὑπελόγιζε τὸν χρόνον, ὅστις τὸν ἐχώριζε τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ ἀνεφώνει: Ἰδοὺ ἡ Γαλλία!

Ἀφοῦ παρετήρησε τὸ ὡρολόγιόν του, μοὶ εἶπεν, ὡχρότατος:

— Ἰδοὺ δεκαεννέα ἔτη ἐπερίμενα αὐτὴν τὴν στιγμὴν!

Πιστοὶ φίλοι συνώδευσαν μέχρι τοῦ σταθμοῦ τὸν Οὐγκὼ ἐπανακάμπτοντα εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ ἀγαθὸς καὶ γενναῖος Κάμιλλος Βερρὺ, τὸν ὁποῖον ὁ Κάρολος Οὐγκὼ εἶχε χαρακτηρίσει ἐν τοῖς *Ἐξορίσταις* αὐτοῦ, ἐκλαίει σκεπτόμενος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκείνον τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε καὶ ἠγάπα. Τὸ τραῖνον ἀνεχώρησε, καὶ ὁ Οὐγκὼ διέμενεν ἀκίνητος ἀπέναντι ἐμοῦ, παρατηρῶν διὰ τῆς θυρίδος, ἀγωνιῶν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ὑπερέβη τὰ σύνορα, καὶ ὅτι ἐμελλον νὰ ἀπο-

καλυφθῶσι πρὸ αὐτοῦ τὰ δένδρα, οἱ λεμῶνες, τὸ ἔδαφος, ὁ ἀήρ καὶ ὁ οὐρανὸς τῆς πατρίδος.

Ἐντὸς τῆς φερούσης ἡμᾶς ἀμάξης εἶχον καταλάβει θέσιν ὁ Κάρολος Οὐγκώ, ἡ Κυρία Δρουέ, ὁ κ. Ἀντώνιος Προύστ, καὶ ἡ μέλλουσα καὶ θελκτικῆ κυρία Ἐδουάρδου Λοκρά. Νομίζω, ἂν καὶ δὲν εἶμαι βέβαιος, ὅτι οἱ πρίγκιπες τῆς Αὐρηλίας διὰ τοῦ αὐτοῦ τραῖνου ἐπανέκαμπτον εἰς τὴν πατρίδα των.

Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν βαθεῖαν καὶ ὑψηλὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποῖαν ἐπροξένησεν εἰς τὸν μέγαν ποιητὴν, ἡλικίας τότε ἐξήκοντα ἐπτὰ ἐτῶν, καὶ λευκανθέντα ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἡ θεὰ τοῦ πρώτου γάλλου στρατιώτου, τὸν ὁποῖον διέκρινεν ἀπὸ τοῦ βάλθους τῆς ἀμάξης.

Ὅμιλος ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Βινοά, ἄνδρες κατακουρασμένοι, ἐσκονισμένοι, βορβορόστικτοι, πελιδνοί, ἀποπεθάρρημένοι, ἐξετείνοντο, καθήμενοι ἢ ἐξηπλωμένοι, κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ. Ἐφευγον τοὺς πλησιάζοντας οὐλάνους, καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν μεγάλην πόλιν. Ἀνεγινώσκετο ἡ ἦττα εἰς τὰ βλέμματά των, ἡ ἠθικὴ ἀδυναμία ἐν τῇ στάσει των ἦσαν σκυθρωποί, ρυπαροί, συνηρασμένοι ὑπὸ τῆς τροπῆς, ὡς χάλικες ὑπὸ τῆς λαίλαπος. Ἀλλὰ πῶς! ἦσαν στρατιῶται τῆς Γαλλίας μας, ἐφόρου τὴν προσφιλῆ στολὴν τῆς, τὸν κυανοῦν ἐπενδύτην, τὸ ἐρυθρὸν πανταλόνιον, καὶ ἐτήρου ἐν τῇ καταστροφῇ τὰς τρίχρους σημαίας των.

Παχέα δάκρυα ἐπλήρωσαν αἴφνης τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, καὶ προκύψας, εἶτα δὲ κλινὰς ἐπὶ τῆς θυρίδος, ἀνέκραξε δι' ἡχηρᾶς, διαυγοῦς καὶ ἐνθουσιῶδους φωνῆς:

— Ζήτω ἡ Γαλλία! Ζήτω ὁ στρατός! Ζήτω ὁ γαλλικὸς στρατός! Ζήτω ἡ πατρίς!

Οἱ στρατιῶται, συντετριμμένοι ὑπὸ τοῦ καμάτου, παρετήρου αὐτὸν ἀορίστως καὶ σκυθρωπῶς, δίχως νὰ ἐννοοῦσιν τι.

Ἐκεῖνος ἐξηκολούθει ἀπευθύνων πρὸς αὐτοὺς ἐνθαρρύνσεις καὶ ἐπευφημίας, ὡς ἤχος σάλπιγγος: «Ὅχι, ὄχι! δὲν πταίετε σεῖς· σεῖς ἐπράξατε τὸ καθήκόν σας!»

Καὶ ὅταν τὸ τραῖνον ἐπανελάμβανε τὴν πορείαν του, τὰ δάκρυα ἐπιπτον ἡρέμα ἐπὶ τῶν παρεῖων του καὶ ἐξωλίσθαινον ἐντὸς τῆς λευκῆς γενειάδος του.

Ἐἶχε ζήσει ἕως τότε ἐν τῇ ὑπερηφάνῳ καὶ ὑψηλόφρονι ἀπάτῃ ὅτε ἡ Γαλλία ἦτο ἀνίκητος. Υἱὸς στρατιώτου, εἶχε πιστεύσει ὅτι οἱ στρατιῶται τῆς πατρίδος του ἦσαν προωρισμένοι εἰς τὴν δόξαν, καὶ ὄχι εἰς τὸ αἰσχος. Πατριώτης, εἶχεν ἐπιφυλάξει διὰ τὸν τόπον του τὴν κινδυνώδεστέραν καὶ ὠραιότεραν ἐκ τῶν θέσεων, τὴν πρώτην, τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν. Καὶ πᾶσα ἐλπὶς κατέρρευε! Τὸν ἤκουσα τότε ψιθυρίζοντα ὑποκώφως μεθ' ὕψους βαθείας ὁδύνης:

— Εἶθε ποτὲ νὰ μὴ ἐπανέβλεπα τὴν Γαλλίαν, ἂν πρόκηται νὰ τὴν ἐπανάιδω καταμερισμένην, ἡλαττωμένην, τοιαύτην ὅποια ἦτο εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ΙΓ'. Λουδοβίκου!

Καὶ ἐπανέβλεπα εἰς τοὺς μαύρους ὀφθαλμούς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ τὰ δάκρυα τῆς πατριωτικῆς ὁδύνης καὶ ἤκουα πάντοτε τὴν φωνὴν του:

— Ὡ! νὰ τοὺς ἐπανάιδω εἰς τοιαύτην θέσιν! Νικημένους νὰ τοὺς ἐπανάιδω! Τοὺς στρατιῶτας τῆς πατρίδος!

Τὸ πρῶτον αὐτοῦ γεῦμα ἐπὶ γαλλικοῦ ἔδαφους ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ ἔλαβεν ἐν Τερνιέ (Tergnier). Ἡ ἀφιξίς του εἶχε προαγγελθῆ, καὶ ἡ αἶθουσα τοῦ ἐστιατορίου ἦτο πλήρης περιέργων, συνωστιζομένων. Ἀλλὰ φαγητὸν δὲν ὑπῆρχε.

— Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο παρὰ ψωμί, τυρὶ καὶ κρασί, εἶπον εἰς τὸν Οὐγκώ.

— Εἶνε ἀρκετόν.

Τότε ἐζήτησα παρ' αὐτοῦ νὰ μοὶ χορηγήσῃ τὴν τιμὴν ὅπως τῷ προσφέρω τὸ πρῶτον γεῦμα, ὅπερ θὰ ἐλάμβανεν ἐν τῇ Γαλλίᾳ.

— Ἐπιμένετε; μοὶ εἶπε μειδιῶν.

— Σᾶς παρακαλῶ!

— Ἔστω! εὐχαρίστως!

Περατωθέντος τοῦ γεύματος, ἔλαβεν ἐν συγκινήσει μεθ' ἑαυτοῦ τεμάχιον ἄρτου, τοῦ πρώτου ὃν συνήντα ἐν τῇ πατρίδι του, καὶ ἀνήλθομεν εἰς τὸ τραῖνον. Διετήρησε τὴν μνήμην τοῦ ἄρτου ἐκείνου τοῦ Τερνιέ, ὅστις ὑπῆρξε σχεδὸν πᾶν ὅ,τι εἶχε φάγει τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἐνίοτε ἡγάπα νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτοῦ εἰς τὰς συνδιαλέξεις του.

— Σεῖς μοὶ ἐπροσφέρατε τὸ πρῶτον φαγητόν, τὸ ὁποῖον ἔλαβον ἐπανερχόμενος εἰς τὴν πατρίδα! μοὶ εἶπε πολλάκις. Ἐγγραψα μάλιστα στίχους εἰς τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο τοῦ ἄρτου, τοὺς ὁποίους θὰ εὑρουν μίαν ἡμέραν.

Καθ' ὅσον ἐπλησιάζομεν εἰς Παρισίους, ὁ Οὐγκώ καθίστατο σκεπτικός, συγκεινημένος, ὠχρότερος.

— Ἦθελον νὰ ἐπέστρεφα σιωπηλὸς καὶ μόνος εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν, ἔλεγε νὰ φθάσω νύκτα, ἔρημος, ὅπως εἶχα ἀναχωρήσει ἀπὸ αὐτῆν.

Τὴν δεκάτην τῆς νυκτὸς τὸ τραῖνον ἐστάματα εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Βορρά· ὁ Μερὶς, ὁ Βακκερῆ, ὁ Φραγκίσκος Οὐγκώ, εὐρισκόμενοι εἰς Παρισίους, ὤρμων πρὸς τὴν θυρίδα, τὸν περιεπτύσσοντο, τὸν ἀπῆγον.

— Σιγὰ! εἶπεν ὁ Οὐγκώ, δεικνύων εἰς αὐτοὺς τραῖνα τινά· ἐκεῖ μέσα εἶνε πληγωμένοι.

Ἐξω, τὸ πλῆθος ἀνέμενεν ὅπως τὸν ἐπευφημήσῃ. Τότε εἶπεν:

— Ἐρχομαι ἐδῶ νὰ πράξω τὸ καθήκόν μου.

Συνουθεῖς ὑπὸ τοῦ πλήθους μέχρι τινός, ἡχαρίστησεν αὐτίς, ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς ὁδοῦ Λαβάλ, εἰπών:

— Εἰς μίαν ὥραν μοὶ πληρώνετε δεκαεννέα ἔτη ἐξορίας!

(ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΛΑΡΕΤΗ)